

CSAJKOVSKIJ

(1840 — 1893)

A múlt század hatvanas éveit követő társadalmi fel-
lendülés közepette kibontakozó orosz zeneszerzőnemzedék
tagja. Élelátása, megjelenítő művészi ereje, az emberi
élet reális ábrázolási módja Puskinnal, Tolsztojjal, Ler-
montovval és Csehovval emeli egy sorba.

1840. május 7-én született az uráli Uotkinszkban (ma
az Udmurt Autonóm Szovjet Szocialista Köztársaság kör-
zeti városa). Első zenei benyomásai a családhoz kapcsolo-
dnak. Később, gyermekkorára való visszaemlékezéseiben
kiemeli a népdallal való korai találkozását. Hétéves ko-
rában a család Pétervárra kerül s beírják a hivatalnok-
képző iskolába. Jogi tanulmányai befejeztével minisztériu-
mi tisztviselő. Munkaköre azonban nem elégíti ki, s be-
iratkozik az éppen akkor megnyitott zenekonzervatóriumba.
Viszonylag tehát későn, huszonnégy éves korában kezd be-
hatóan és rendszeresen foglalkozni a zenével. Mohón rag-
gad meg minden kínálkozó alkalmat zenei ismereteinek
bővítésére, rendszerezésére. Elsősorban a zeneszerzés fog-
lalkoztatja. 1865-ben kitüntetéssel végzi el zenei tanul-
mányait, s meghívják a moszkvai zenekonzervatórium ta-
zárának. Az itt töltött évtized (1866—1877) alatt zene-
elmélet, összhangzattant, hangszerelést tanít, s közben
kibontakozik gazdag zeneszerzői tevékenységének első sza-
kaszra. Néhány éven át zenekritikus is, az egyik helybeli
lap állandó munkatársa. Bírálataiban kifejezésre jut egész
zeneszerzői pályafutását is jellemző haladó művészi maga-
tartása.

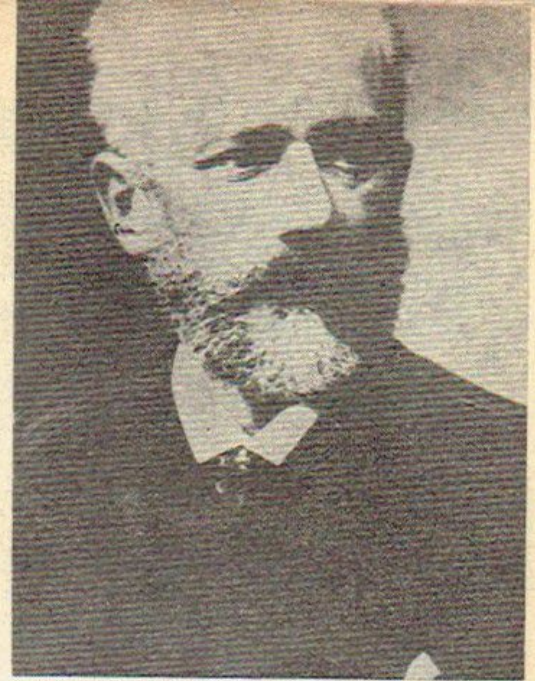
A hatvanas évek végére esik közeledése az Ötök cso-
portja néven ismert zeneszerzőkhöz (Balakirev, Kjui, Bo-
rodin, Muszorgszkij, Rimszkij-Korszakov). Teljes egészé-
ben nem azonosítja magát e csoport művészi felfogásával,
de elismeri Balakirev, Sztaszov művészi tekintélyét, s út-
mutatásait nem egyszer követi is.

1877-ben életének egyéni válsága folytán elveszti lelki
egyensúlyát s csak hosszabb külföldi út után tér vissza
alkotóereje. Ebben az időben keletkeznek első, teljesen ki-
jorrott alkotásai, mint például az Anyegin című operája,
vagy Negyedik szimfóniája.

A hetvenes évek végének termékeny szakaszában az orosz
drámairodalom értékei mellett a külföldi történelem és iro-
dalom felé fordul. Tudatosan kísérletezik technikai, stí-
lisztikai problémák megoldásával, s így nem egy értékes
alkotása lát napvilágot (például a Mozartiana: Mozart
néhány kisebb zongoradarabjának és kórusművének zene-
kari feldolgozása, Vonósszerenád, stb.). A nyolcvanas évek
közepén, nyugodtabb életre vágyva, letelepszik Klin kör-
nyékén, majd pedig magában Klinben. Ezzel egyidőben
társadalmi kötelezettségeket vállal, magabiztosan illeszkedik
be a zenei életbe, találkozik híveivel, vezényli műveit.

Külföldön is egyre növekszik hírneve, népszerűsége. Első
két nagy európai hangversenykörútját (Prága, Berlin,
Lipsee, Genf, Párizs, London 1888—1889) amerikai (1891),
majd egy újabb angliai út követi (1893). Ez utóbbi alkal-
lommal a cambridgei egyetem tiszteletbeli doktorrá avatja.
Ennek az évnek végén, november 6-án, kolerajárvány ál-
dozatául esik.

Munkásságának általános vonása a szimfonikus gondol-
kodásmód érvényesülése. Első, teljesen önálló, érett szim-
fonikus alkotása a Negyedik szimfónia (f-moll), melynek
alapgondolata az ember küzdelme a sorssal. Ugyanakkor
őszinte vallomás is a boldogságot kereső ember belső vilá-
gáról. Csajkovszkij azt vallja, hogy e küzdelem eredmé-
nyeként az alkotónak, az egyénnek el kell jutnia a nép-

pel, a közösséggel való találkozásig. Az Ötödik szimfónia
(e-moll) lényegében ugyanezt az alapeszmét tartalmazza:
a biztos rév, nyugalom keresését az élet viharai közepette.
A Hatodik szimfónia (h-moll) a zeneszerző utolsó éveinek
ellentmondásos hangulatát tükrözi nagyon tömör megfogal-
mazásban. Zárótétele valóban az élettől való búcsúja volt.
A Manfred-programmszimfónia, valamint a Hamlet-nyitány-
fantázia a kétkedő, éles ellentmondásokkal gyötrődő ember
lelki küzdelmeit festi Byron, illetve Shakespeare nyomán.

Csajkovszkij fiatal korától kezdve vonzódott a színpad-
hoz is. Első színpadi művei voltaképpen kísérletezések. E
műfajhoz tartozó időtálló műnek az Anyegin és a Pikk
dáma című operái bizonyultak. Az Anyeginben minden
figyelmét arra összpontosítja, hogy a szereplők lelki világát
a legnagyobb gonddal rajzolja meg. A Pikk dáma —
Puskin nyomán — nagyszabású filozófiai zenedrámája. Az
opera alapeszméje, más Csajkovszkij-műhöz hasonlóan,
az embernek a boldogság utáni vágyakozása és a korabeli
külső világ könnyörtelenségének ellentéte. A zeneszerző, a
költővel együtt, elítéli, elmarasztalja azt a társadalmi
rendet, amelyben az élet központi kérdésévé a pénz lett.

Balettei (A hatyúk tava, Csipkerózsika, Diótörő) a mese
világából táplálkoznak, s az első, egész estét betöltő orosz
balettek. Glinka és Delibes nyomdokain haladva egyszerű
táncdallamokat fejleszt nagy szimfonikus képekké.

Alkotómunkásságának fő területei mellett már a hetvenes
években egyéni stílusban készült kamarazeneművekkel gaz-
dagítja a zeneirodalomát (Vonósnégyesek, Trió, Szekszett).
Uokális művei között találunk derűs és komor hangulatú
románcokat, természetleíró képeket, drámai balladákat.
Könnyen szárnyaló dallamosságuk, tömör kifejezésük, köz-
érthetőségük s nem egyszer népies hangvételük közkedvelté
tette őket. Az ifjú nemzedéknek szánta Gyermekealbumát
s az Évszakok zongoradarabjait.

A Szovjetunióban nagy gonddal és sok szeretettel ápol-
ják Csajkovszkij zenei örökségét. Zenetudósok tárják fel
életét, művészetét. Alkotásai szimfonikus együttesek, opera-
házak állandó műsorát képezik. Kéziratait, emléktár-
gyait az újjáépített klini múzeum őrzi. A Szovjet Állami
Zeneműkiadó megjelentette összes műveit. Az ő nevét vi-
seli az egyik moszkvai színház és zenekonzervatórium.
Nagyobb művei gyakran hangzanak el a világ jelentős ze-
nei fórumain is.